

ההשכלה הגבוהה

הצעת התקציב להשכלה הגבוהה לשנים 2011-2012 (סעיף 21) מסתכמת בכ-7.40 מיליארד ש"ח לשנת 2011 ובכ-7.46 מיליארד ש"ח לשנת 2012.

מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל כוללת מוסדות המופרים על ידי המועצה להשכלה גבוהה, שהסמיכה אותם להעניק תארים אקדמיים. תקצוב המוסדות נעשה באמצעות הוועדה לתכנון ולתקצוב ועל ידי משרד החינוך (התומך במכללות לחינוך). מערכת ההשכלה הגבוהה כוללת גם מוסדות אשר אין בתקציבם השתתפות ציבורית (מוסדות חוץ תקציביים).

המוסדות להשכלה גבוהה

המוסדות להשכלה גבוהה בישראל נחלקים כדלהלן:

- **שבע אוניברסיטאות** העוסקות במחקר ובהוראה לקראת שלושה תארים אקדמיים: תואר ראשון, תואר שני ותואר שלישי, ביניהן מכון ויצמן שאינו מעניק תואר ראשון.
- **האוניברסיטה הפתוחה** המבוססת על לימוד מרחוק ועל לימודים חלקיים לקראת תואר אקדמי ראשון ושני.
- **מכללות** שעיקר עיסוקן בהוראה לקראת התואר הראשון של לימודים אקדמיים כלליים או מקצועיים.
- **מוסדות אקדמיים להכשרת עובדי הוראה.**

נתונים כלליים

מספר הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה (כולל מוסדות חוץ-תקציביים, לא כולל את האוניברסיטה הפתוחה ושלוחות מחו"ל) הסתכם בתשס"ט בכ-226.3 אלף סטודנטים, מתוכם 53.5% למדו באוניברסיטאות (ובכללם 3.8% במסלולים האקדמיים במכללות האזוריות באחריות האקדמית של האוניברסיטאות), 9.1% במכללות להכשרת מורים ו-37.4% במכללות האקדמיות. מספרם הכולל של הסטודנטים גדל בתשס"ט בכ-6,420 סטודנטים, שיעור גידול של כ-3% בהשוואה לתשס"ח.

באוניברסיטה הפתוחה למדו בשנת תשס"ט כ-43,280 סטודנטים לתואר הראשון בכ-400 קורסים שונים. מספר זה שקול לכ-20,000 סטודנטים הלומדים תכנית לימודים מלאה באוניברסיטה אחרת. בנוסף אליהם למדו בה בתשס"ט כ-2,640 סטודנטים לתואר השני. האוניברסיטה הפתוחה מקיימת את לימודיה בכ-50 מרכזי לימוד בכל רחבי הארץ.

דגשים לשנות הכספים 2011-2012

• התכנית הרב-שנתית למערכת ההשכלה הגבוהה

בימים אלו סיכמו הוועדה לתכנון ותקצוב (להלן: ות"ת) ומשרד האוצר רפורמה במערכת ההשכלה הגבוהה לשנים הקרובות. הרפורמה נחוצה בשל מספר סימני שחיקה בולטים במערכת ההשכלה הגבוהה, בהם: הקטנת מחלקות המחקר מבחינת מספר אנשי הסגל, פיזור מאמצי המחקר, הזדקנות הסגל האקדמי, צמצום התקציב הפנוי של האוניברסיטאות בשל גידול בתשלומי הפנסיה התקציבית ועלייה ביחס סטודנט מרצה. רפורמה זו תכוון לשיפור המצוינות האקדמית, לעומת תכניות החומש הקודמות ששמו דגש על הגדלת הנגישות להשכלה הגבוהה. הרפורמה תכלול את הגדלת התקציב הממשלתי המוקצה להשכלה הגבוהה וכן את הגדלת ההכנסות משכר הלימוד. תוספות משאבים אלו יאפשרו לממש את היעדים ואת המטרות של רפורמה זו.

המטרות עיקריות של התכנית הרב-שנתית הבאה הן:

- עידוד המצוינות המדעית-מחקרית
- שיפור באיכות ההוראה ובהון האנושי הנרכש
- הגברת הנגישות למגזרי החרדים והמיעוטים.

הרפורמה בהשכלה הגבוהה תתבצע לאור המטרות כאמור, ותכלול בין היתר את הצעדים הבאים:

שינוי מודל התקצוב של ות"ת תוך הגדלת מרכיבי איכות ומצוינות – שינוי מטרותיו של מודל התקצוב והעמדת המצוינות האקדמית כיעד עיקרי. המודל הנוכחי משמש בעיקר כמודל שצריך לכסות עלויות של המוסדות ולא כמודל תמריץ למצוינות מחקרית.

שיפור איכות ומצוינות המחקר על ידי הגדלת מענקי מחקר תחרותיים ובאמצעות שדרוג תשתיות המחקר – הגדלת המענקים המופנים למחקר תחרותי תתרום להתמקדות במצוינות. אחת הדרכים ליישם צעד זה תהיה בעזרת עידוד ההתמקדות במחקר בעל יתרונות יחסיים ברמת המחלקה, המוסד והמדינה. הדבר יאפשר ניצול אופטימאלי של משאבי הזמן ותשתיות המחקר העומדים לרשות האקדמיה.

גיוס סגל אקדמי ברמה גבוהה תוך שיפור איכות ההוראה במוסדות – גיוס סגל אקדמי מצטיין, בין היתר באמצעות תכנית מרכזי המצוינות. הגיוס יתבצע לאור שינוי התמריצים במודל התקצוב החדש כאמור, ויאפשר להגביר את המצוינות האקדמית ברמת המוסד, מאחר שהחוקרים שייקלטו יסייעו ביצירת מסה קריטית ממוקדת בתחומי המחקר השונים. יצוין כי כיום הקשר בין עלויות הוראה לתגמול הניתן ממודל התקצוב רופף, ולכן יש עיוותים בהקצאת המשאבים ונוצרים שיקולים כלכליים לא אקדמיים בפעילות המוסדות. המודל החדש מתקן את העיוותים כאמור על ידי התאמה של התעריפים לתעריפים ריאליים יותר.

ביצוע תכניות להגדלת הנגישות להשכלה גבוהה במגזר החרדי ובמגזר המיעוטים – שילוב אוכלוסיות שנגישותן להשכלה גבוהה הייתה עד כה נמוכה יתרום לשיפור המעמד החברתי-כלכלי של אותן אוכלוסיות ויאפשר להן להגדיל את מעורבותן בחברה הישראלית באופן כללי.

יודגש כי בכוונת המדינה להגיע, במסגרת הרפורמה האמורה, לפיתרון בנושא הפנסיה התקציבית שיתבסס על חלוקת הנטל בין כלל הגורמים הרלוונטיים, זאת בין היתר לאור מסקנות דוח מבקר המדינה בנושא ההשכלה הגבוהה מחודש מארס 2009.

• מרכזי המצוינות

ביום 14 במארס 2010 החליטה ממשלת ישראל בהחלטה מספר 1503 לאמץ את התכנית שגובשה על ידי יו"ר ות"ת ויו"ר המועצה להשכלה גבוהה (להלן: מל"ג) לחיזוק המחקר המדעי בישראל, על ידי הקמה מדורגת של עד 30 מרכזי מצוינות בחמש שנים הבאות. המרכזים מיועדים לשמש עוגן, בתחום פעילותם, לתשתיות מחקריות ולצוותי חוקרים וכן לאפשר ניצול מיטבי של הפוטנציאל המדעי של מדינת ישראל.

יעדי התכנית מוגדרים כדלקמן:

- חיזוק המחקר המדעי בישראל וביסוס מעמדו כגורם מוביל בעולם
- השבת מוחות – החזרת חוקרים מצטיינים לארץ ככלי מרכזי לחיזוק היכולות המחקריות ולחיזוק הסגל האקדמי במוסדות להשכלה גבוהה
- יצירת מסה קריטית והעצמת היתרונות היחסיים בתחומי מחקר נבחרים במוסדות השונים
- שיפור ושדרוג התשתיות המחקריות באוניברסיטאות
- עידוד חדשנות אקדמית, לרבות שילובים בין מספר תחומי דעת (רב-תחומיות)
- קיום וקידום תכניות הוראה והכשרה מתקדמות בתחומים נבחרים
- עידוד שיתופי פעולה מחקריים בין המוסדות להשכלה גבוהה – אוניברסיטאות ומכללות כאחת.

התכנית מתוכננת להתחיל לפעול בתשע"א. ועדת ההיגוי, שהוקמה לצורך הפעלת התכנית, בחרה ארבעה נושאים למרכזי המצוינות שישמשו כחלוץ (Pilot). הנושאים פורסמו בקול קורא של התכנית. יודגש כי בהתאם להחלטת הממשלה, תיבחן הרחבת התכנית לאור תוצאות תהליך מרכזי החלוץ.